

Załącznik do umowy w sprawie warunków organizacyjno-finansowych działalności oraz programu działania Muzeum Zachodniokaszubskiego w Bytowie w okresie od 1 lipca 2023 roku do 30 czerwca 2029 roku

STRATEGIA DZIAŁALNOŚCI I ROZWOJU MUZEUM ZACHODNIOKASZUBSKIEGO W BYTOWIE W PERSPEKTYWIE OD 1 LIPCA 2023 ROKU DO 30 CZERWCA 2029 ROKU

Treść:

- I. STAN OBECNY**
- II. DŁUGOTERMINOWE LINIE ROZWOJU MUZEUM**
- III. ROZWIĘCIĘ NAJISTOTNIEJSZYCH LINII ROZWOJOWYCH MUZEUM**
- IV. PODSUMOWANIE**

Strategia działalności i rozwoju Muzeum Zachodniokaszubskiego w Bytowie na lata 2023-2029 związana jest z długofalowymi zadaniami instytucji przedstawionymi i realizowanymi w planach perspektywicznych na lata 2014-2018 oraz 2018-2023, uwzględniając obecnie nowe wyzwania i pomysły na dobrą działalność wychodzącą naprzeciw oczekiwaniom społecznym i trendom w nowoczesnym muzealnictwie. Strategia ta wpisuje się nie tylko w założenia programowe i kierunki działań Narodowego Instytutu Muzealnictwa i Ochrony Zbiorów, ale uwzględnia także zalecenia UNESCO dotyczące ochrony oraz promowania muzeów i kolekcji, co jest jednym z głównych wyzwań dwudziestego pierwszego wieku, bowiem muzea i zbiory stanowią główne środki ochrony, zarówno materialnej, jak i niematerialnej spuścizny kultury ludzkiej.

I. STAN OBECNY

Muzeum Zachodniokaszubskie w Bytowie, powstałe w 1972 roku, składa się z trzech działów: Etnograficznego, Historyczno-Artystycznego i Administracyjno-Księgowego.

Dział Etnograficzny jest wiodącym, jeśli chodzi o profil zbiorów i ilość zgromadzonych eksponatów; w zbiorach znajduje się w chwili obecnej około 6000 obiektów. Są to przedmioty dokumentujące kulturę materialną (techniczną) ludności od wieków zamieszkującej południowo-zachodnie Kaszuby – począwszy od wyposażenia związanego z rolnictwem i hodowlą, poprzez zawody i profesje pozarolnicze, aż po rzemiosła wiejskie i wystrój typowego, domowego wnętrza z różnych okresów, w przedziale czasowym od początku wieku XIX do lat 30. wieku XX. Dużą grupę obiektów stanowi kolekcja współczesnej sztuki ludowej z terenu całej

kaszubszczyzny oraz z terenów pogranicznych, czerpiąca z dziedzictwa kaszubskiego. W archiwum działowym natomiast gromadzone są wszelkie materiały związane z dziedzictwem niematerialnym, dla przykładu znajdują się tu dwa bogate podzbiory będące częścią spuścizny badawczej prof. Jadwigi Kucharskiej z Uniwersytetu Łódzkiego oraz prof. Wojciecha Łysiaka z Uniwersytetu Rzeszowskiego.

Dział sprawuje nadzór nad stałymi ekspozycjami o nazwach: „Kultura materialna Kaszubów Bytowskich”, „Współczesna Sztuka Ludowa Kaszub i Pomorza”, „Józef Chełmowski. Portret artysty i człowieka”. W strukturze działu znajduje się oddział terenowy: Muzeum Szkoły Polskiej i Zagroda Styp-Rekowskich w Płotowie. W **Muzeum Szkoły Polskiej** (w dawnym budynku, w którym w latach 1929 – 1932 istniała polska szkoła), otwartym w 1979 roku jako muzeum, znajdują się ekspozycje stałe: o działalności powstałego w 1922 roku Związku Polaków w Niemczech i o patriotycznej działalności miejscowej ludności na rzecz polskości tych terenów po 1918 roku; oraz o polskim szkolnictwie na Kaszubach i Krajnie. Jest tu też zrekonstruowana izba szkolna z lat 20. ubiegłego stulecia.

Zagroda Styp-Rekowskich (otwarta w 2015 roku), to dawne gospodarstwo znanych działaczy Związku Polaków w Niemczech (rodziny Styp-Rekowskich), w którym do naszych czasów nie zachowały się żadne zabudowania mieszkalne oprócz jednego budynku gospodarczego, który w 2014 roku został zrewitalizowany i obecnie służy jako miejsce prowadzenia działalności edukacyjnej, animacyjnej i muzealnej. Tutaj urządzone są wystawy, przede wszystkim dotyczące etnodizajnu, czy też nowych zjawisk w sztuce i wzornictwie czerpiącym z tradycji kaszubskich; konferencje, spotkania i wieczory, np. „wieczory z kaszubską poezją i literaturą”, czy „śpiewy pustomocne”. Są tu również dwie ekspozycje stałe – jedna poświęcona historii wsi Płotowo i rodzinie Styp-Rekowskich, druga prezentuje wielkogabarytowe sprzęty rolnicze i rybackie używane na tym terenie. Działalność warsztatowa dla dzieci, młodzieży i dorosłych prowadzona jest w pracowniach tematycznych oraz w tzw. izbie zielarki, gdzie istnieje odpowiednie zaplecze do prowadzenia działalności związanej z regionalnymi kulinariami. Od roku 2015 odbywają się w Zagrodzie plenery artystyczne, głównie skupiające ludowych rzeźbiarzy z Kaszub i Kociewia. Cykliczną imprezą stały się „Imieniny Borowej Ciotki”, odbywające się zawsze 15 sierpnia. Jest to spotkanie o walorach edukacyjnych, skierowane przede wszystkim do dzieci i młodzieży, mające za zadanie przybliżyć pewne dawne wątki folklorystyczne i historię tego miejsca. Dodatkową atrakcją w tym dniu są także zawsze obecne kaszubskie kulinaria.

W dziale **Historyczno-Artystycznym** ilość obiektów wynosi około 800. Znajdują się tu przede wszystkim obiekty stanowiące wyposażenie dawnego kościoła św. Jerzego w Bytowie, który obecnie jest kościołem grekokatolickim, np. XVII wieczne epitafia i chrzcielnica. W zbiorach jest także kilka zabytkowych mebli, np. „szafa gdańska” i kolekcja mebli z przedwojennego, słupskiego warsztatu Beckera. Część zabytkowych mebli pochodzi z dawnych niemieckich pałaców, będących siedzibami zarządców. Część kolekcji stanowią militaria, głównie kopie z okresu średniowiecza. Skromna kolekcja obejmuje także zabytki archeologiczne, malarstwo współczesne, a także przeróżne dokumenty związane z działalnością Związku Polaków w Niemczech i polskiego szkolnictwa. Dział nadzoruje bezpośrednio I i II piętro Domu Zakonnego z wystawami artystyczno-historycznymi. W strukturze działu pracuje biblioteka muzealna i pracownia archeologiczna oraz stolarsko-renowatorska. W tej ostatniej dokonywane są niezwykle ważne dla prawidłowego funkcjonowania muzeum zabiegi konserwatorskie i renowatorskie na obiektach drewnianych i metalowych. Pracownia jest jednym z ważniejszych miejsc w muzeum, bez którego nie byłoby możliwe zabezpieczenie i utrzymanie eksponatów w dobrym stanie pozwalającym na długie przechowywanie. O ile muzeum mogłoby działać bez większej

szkody bez np. jakichś elementów wyposażenia technicznego czy ekspozycyjnego, o tyle funkcjonowanie instytucji jest nieodłącznie związane z istnieniem pracowni stolarsko-renowatorskiej.

Oddziałem terenowym w dziale Historyczno-Artystycznym jest **Gotycka Wieża św. Katarzyny**, otwarta w 2005 roku w wieży po dawnym kościele św. Katarzyny nieopodal bytowskiego rynku, gdzie prezentowana jest stała ekspozycja archeologiczna oraz informacje dotyczące nieistniejącego kościoła (ekspozycja w trakcie zmian, o czym dalej).

Obsada każdego działu jest kilkuosobowa. Działalnością merytoryczną kierują kustosze z wieloletnim stażem muzealnym i podyplomowych, specjalistycznych studiach. Muzealnicy we wszystkich wspomnianych wyżej działach i pracowniach zajmują się ewidencjonowaniem i naukowym opracowywaniem zgromadzonych muzealiów, prowadzą komputerową bazę danych w zakresie zbiorów, nadto zajmują się działalnością wystawienniczą oraz edukacyjną, opracowują i publikują katalogi, przewodniki wystaw, wyniki badań historycznych oraz wydawnictwa naukowe i popularno-naukowe, udostępniają zbiory i dokumentacje do celów naukowych, magazynują zbiory w sposób zapewniający bezpieczeństwo oraz chronią zgromadzone eksponaty przed zniszczeniem, dewastacją i kradzieżą, organizują i realizują zabiegi profilaktyczne i konserwatorskie.

W założeniach programowych na następne lata należy zachować i kontynuować przyjętą i dobrze funkcjonującą strukturę organizacyjną muzeum wraz z zakresem prowadzonej działalności, co nie wyklucza planowanych zmian w zakresie wystaw stałych (o czym w dalszej części strategii). Kadra merytoryczna instytucji musi mieć możliwość rozwoju i podnoszenia swoich kwalifikacji poprzez udział w szkoleniach, warsztatach, konferencjach, sympozjach oraz zajęciach na studiach podyplomowych, ponieważ rangę i potencjał muzeum budują zatrudnieni i zaangażowani w jego działalność specjaliści. Czynnikiem ludzki jest kluczowym elementem właściwego funkcjonowania muzeum i spełniania przypisanej ustawowo roli w społeczeństwie.

Przez 50 lat istnienia muzeum zgromadziło ponad 7000 obiektów, które przechowywane są w magazynie głównym i magazynie tkanin w siedzibie głównej w bytowskim zamku, a część udostępniana jest zwiedzającym na wystawach stałych we wszystkich oddziałach. W sposób ciągły pokazywane jest zwiedzającym około 40% całości zbiorów muzeum.

Muzeum prezentuje w siedzibie głównej (zamkowej) ekspozycje stałe na ponad 1300 m²:

- Zabytki kultury materialnej Kaszubów Bytowskich,
- Współczesna sztuka ludowa Kaszub i Pomorza,
- Dzieje miasta i zamku w okresie państwa krzyżackiego (1404 – 1454) i panowania książąt zachodniopomorskich Gryfitów (1466 – 1637),
- Portrety Gryfitów – książąt zachodniopomorskich,
- Bytów – miasto wielu kultur,
- Józef Chełmowski. Portret artysty i człowieka.

Muzeum (w siedzibie zamkowej) dysponuje ponadto salami ekspozycyjnymi o powierzchni około 250 m², wykorzystywanymi na ekspozycje czasowe.

Muzeum Zachodniokaszubskie w Bytowie przez wiele lat od czasu powołania funkcjonowało w stanie permanentnego stanu „organizowania się”, co znacznie utrudniało działalność i rozwój. Od 1972 do 1991 roku było nie w pełni gotowe. Trwał remont najstarszej części po krzyżackiego zamku – Domu Zakonnego przeznaczonego na sale ekspozycyjne. W tych latach muzeum dysponowało tylko jedną salą wystawową o powierzchni około 120 m² usytuowaną

w innej części zamku, w tzw. Domu Wdów Książęcych. W 1991 roku oddano do użytku wyremontowany Dom Zakonny i urządzono w nim ekspozycje stałe oraz organizowano wystawy czasowe. W miarę upływu lat udało się otworzyć wystawy stałe na salach, które z braku odpowiednich obiektów były wykorzystywane do tej pory jako miejsce wystaw czasowych – np. na I piętrze Domu Zakonnego w pięciu salach miała się pierwotnie znaleźć stała wystawa artystyczno-historyczna, jednak udało się zagospodarować na ten cel jedynie dwie sale. W pozostałych organizowano wystawy czasowe. Dopiero od roku 2014 na wszystkich salach I piętra znajduje się stała ekspozycja artystyczno-historyczna dotycząca przeszłości zamku, Pomorza i Ziemi Bytowskiej.

Koncentrując się na okresie sprawowania przeze mnie funkcji dyrektora muzeum od roku 2014 – powstały inne, nowe wystawy stałe, inwestowano także w infrastrukturę techniczną:

- wykonano nowe, nowoczesne oświetlenie w salach wystaw czasowych (2020), które uzyskało bardzo dobre opinie, szczególnie od środowiska artystów skupionych przy Akademii Sztuk Pięknych w Gdańsku. Sale wystaw czasowych w naszym muzeum stały się jednym z ważniejszych miejsc ekspozycyjnych sztuki współczesnej na Pomorzu,
- wykonano nowe, nowoczesne oświetlenie w sześciu salach stałej ekspozycji etnograficznej, poświęconej kulturze materialnej Kaszubów Bytowskich (2020),
- zainstalowano nowoczesne oświetlenie awaryjne (2019/2020),
- zainstalowano system sygnalizacji włamania i napadu (2015) oraz monitoring wizyjny (2022),
- dokonano przebudowy ciągów komunikacyjnych na II piętrze Domu Zakonnego w postaci oddzielenia ruchu zwiedzających od części biurowej muzeum (do 2019 roku turyści, aby wyjść z muzeum musieli przejść przez część naszej instytucji, w której znajdowały się biura, magazyny i pracownie),
- wyodrębniono osobne wyjście z muzeum tylko dla zwiedzających i zainstalowano rozsuwane drzwi działające jak „śluzka”, co usprawniło ruch zwiedzających po obiekcie (2019),
- usprawniono poruszanie się po muzeum poprzez wykonanie dodatkowego wejścia do „dużej sali” wystawowej na II piętrze z głównego korytarza w Domu Zakonnym (2020),
- wykonano remonty poprawiające sposób przechowywania i ochrony muzealiów, chociażby w postaci remontu i unowocześnienia głównego magazynu zbiorów (2020), który przez ostatnie 50 lat z dość obszernego miejsca, „skurczył się” i już od dawna brakuje w nim przestrzeni, co wynika ze znacznej rozbudowy kolekcji,
- otwarto dla zwiedzających po kilkuletnim remoncie mur kurtynowy (2022) – inwestycję zrealizowano ze środków inwestycyjnych pozyskanych dzięki dobrej woli Departamentu Kultury w Gdańsku.

Ponadto, systematycznie polepszano funkcjonowanie muzeum, np. poprzez wprowadzanie nowych zarządzeń, zatrudnienie prawnika i porządkowanie spraw związanych z RODO i dostępem pracowników do poszczególnych pomieszczeń muzeum.

Przez ostatnie lata muzeum okrzepło jako instytucja na tyle, iż mogło już wyjść ze stanu permanentnego organizowania się i stać się w pełni ukształtowanym z ugruntowaną pozycją w muzealnym świecie; nawiązało kontakty z innymi muzealnikami w całej Polsce, stawało się rozpoznawalne, a przy tym oferowało konkretne pomysły współpracy i działalności na różnych polach. Co prawda, nie miało jeszcze odpowiedniej ilości pracowników merytorycznych i obsługi, ale sytuacja ta powoli się zmieniała. W połowie lat 90. istniała już w muzeum na tyle profesjonalna kadra merytoryczna, że pozwalało to powołać własne wydawnictwo – rocznik

pod nazwą „Nasze Pomorze”. Fenomenem tego naukowego periodyku jest fakt, że powstaje w małym mieście, małym muzeum i nie posiada wokół takiego zaplecza naukowego jak muzea w ośrodkach uniwersyteckich. Dodać trzeba, że pismo tworzone jest przez niewielki zespół redakcyjny, który dzieli pracę muzealną z wysiłkiem przygotowywania kolejnych numerów pisma do druku, a więc i z pozyskiwaniem autorów tekstów dotyczących różnych aspektów historii i kultury Pomorza.

Po roku 1992 zainicjowane były w muzeum projekty badawcze. Wśród zrealizowanych były, np. takie jak: „Kulturowa kreacja otoczenia wizualnego na współczesnej wsi kaszubskiej” (plonem projektu jest książka); „Estetyzacja codzienności” (plonem jest ponad 4000 fotografii); „Lecznictwo ludowe” (plonem projektu jest książka); „Przemiany ludnościowe na ziemi bytowskiej po 1945 roku” (artykuły na konferencjach); „Projekt Cassubia Cantat” (festiwal i coroczne wydanie płyty z muzyką).

W okresie pełnienia przeze mnie funkcji dyrektora po 2014 roku podjęte zostały nowe programy, np. „Zaginiony świat drewnianej architektury ziemi bytowskiej” (w toku); „Te deum laudamus. Materialne świadectwa duchowości dawnych mieszkańców ziemi bytowskiej” (plonem jest książka); „Wystawa Świąteczna” (cykl wystawienniczy o idei święta w polskiej kulturze – w toku). Efektem tego rodzaju przedsięwzięć zawsze były wymienione wyżej wydawnictwa książkowe, artykuły naukowe w „Naszym Pomorzu”, wystawy, a także szeroka dokumentacja zgromadzona w archiwach działowych.

Ważnym i trwającym od ponad 20 lat elementem działalności muzeum, który powinien być nadal utrzymywany i rozwijany były i są konferencje naukowe. Bez nawiązywania przy tej okazji współpracy z ośrodkami akademickimi, z pewnością osiągnięcia muzeum w dziedzinie działalności naukowej byłyby skromniejsze. Stała współpraca z wieloma naukowcami, m.in. z prof. Czesławem Robotyckim i prof. Janem Święchem z Uniwersytetu Jagiellońskiego, prof. Jadwigą Kucharską i prof. Ewą Nowina-Sroczyńską z Uniwersytetu Łódzkiego, prof. Cezarym Obracht-Prondzyńskim z Uniwersytetu Gdańskiego, prof. Zenonem Romanowem, prof. Danielem Kalinowskim i prof. Adelą Kuik-Kalinowską z Akademii Pomorskiej w Słupsku, prof. Wojciechem Łysiakiem i prof. Waldemarem Kuligowskim z Uniwersytetu Adama Mickiewicza w Poznaniu, prof. Jackiem Zdyblem i prof. Jackiem Kornackim z Akademii Sztuk Pięknych w Gdańsku – przyczyniła się do rozwoju kadry merytorycznej naszego muzeum i spowodowała, że wyższe uczelnie służyły nam partnerską pomocą w przygotowywaniu wielu konferencji w kilku a nawet kilkunastu odsłonach, takich m.in. jak: „Życie dawnych Pomorzan” (3 edycje), „Konferencja Kaszuboznawcza” (21 edycji), „Motywy przez wieki” (2 edycje), „Jesienne Warsztaty Antropologiczne” (5 edycji). Wspomnieć trzeba, że wspomniane kontakty z pewnością były inspiracją dla pracowników muzeum, aby pogłębiać wykształcenie i zdobywać nowe kwalifikacje zawodowe. Obecnie spośród ośmiu kustoszy w muzeum: dwóch posiada tytuł kustosa dyplomowanego i stopień naukowy doktora, a dwóch jest w trakcie pisania prac doktorskich.

Równie istotnymi działaniami, które należy kontynuować, rozpoczętymi w muzeum po 2014 roku i w jakimś sensie budującymi tradycję, są działania performatywne – cykliczna impreza rodzinno-edukacyjna pod nazwą „Imieniny Borowej Ciotki”, odbywająca się w Płotowie i, również cykliczna, rekonstrukcja tzw. „Marszu Kaszubów na Bytów z 1920 roku” – której istotą jest przypominanie głównie młodzieży, tradycji polskich dążeń niepodległościowych na ziemi bytowskiej spod znaku Rodła.

II. DŁUGOTERMINOWE LINIE ROZWOJU MUZEUM

Założonym celem strategicznym do 2028 roku jest budowanie coraz większej rangi, znaczenia i prestiżu muzeum, poprzez realizację sześciu głównych linii rozwojowych – pięć z nich zostało nakreślonych i sukcesywnie realizowanych od 2014 roku. Były one modyfikowane merytorycznie według bieżących potrzeb i okoliczności.

Strategia długoletniego rozwoju muzeum wraz z oddziałami i wizja instytucji w przyszłości, nie opiera się jedynie na zasygnalizowanych niżej sześciu głównych liniach rozwojowych. Wytarczają one jedynie drogę działania i wskazują, jak obszary te będą ważne dla muzeum przez najbliższe lata. Oczywiście, nie mniej istotne będą zadania statutowe, jak gromadzenie, opracowanie, zabezpieczenie zbiorów, wydawnictwa, wystawiennictwo, edukacyjna, itd., co rozwinę szczegółowo dalej w **punkcie III**.

Zatem, długoterminowe linie rozwoju muzeum można zawrzeć w takich hasłach, jak:

1. „Kultura materialna Kaszubów Bytowskich”

Strategiczne, długofalowe działanie muzeum w tym zakresie będzie obejmowało wszelkie poczynania mające na celu **zabezpieczenie etnograficznego dziedzictwa materialnego** zgromadzonego w muzeum, zgodnie z tym, co dzieje się od początku istnienia instytucji. Z ponad 4000 zgromadzonych obiektów kultury materialnej (technicznej), na ekspozycji stałej znajduje się około 1000. Jest to jedna z większych kolekcji etnograficznych tego typu na całym Pomorzu. Stanowi w jakimś stopniu zamknięty zbiór ograniczony ramami czasowymi wyznaczonymi pojęciem „tradycyjnej kultury ludowej”, co mimo tego, nie zamyka możliwości rozwijania kolekcji o obiekty nie reprezentowane lub słabo reprezentowane w zbiorach. Kultura materialna, w rozumieniu i w odniesieniu do zbiorów etnograficznych, oznaczająca dziedzictwo wiejskiej gospodarki i codziennych aspektów życia – do niedawna, choć w szczątkowy sposób towarzyszyła nam na co dzień, bowiem była obecna na polskiej wsi. Obecnie inwentarz wyposażenia technicznego i wszystko to, co niegdyś powszechne na wsi, zniknęło całkowicie z jej pejzażu i przesunęło wszelkie artefakty z tym związane w stronę „zabytków archeologicznych”, które stały się dla przeciętnego, szczególnie młodego odbiorcy przedmiotami trudnymi do identyfikowania i określenia funkcji. Biorąc to pod uwagę oraz sam fakt, że dawna kultura materialna opisuje nieistniejący już stan kultury, należy zauważyć znaczny potencjał edukacyjno-poznawczy w tego typu kolekcji pokazywanej w muzeum.

Stała ekspozycja etnograficzna będzie rozwijana w takim kierunku, aby nie był to zbiór li tylko „zimnych” przedmiotów. Należy ją uatrakcyjnić w **nowoczesne rozwiązania ekspozycyjne** (np. multimedia wizualne i narracyjne), ale pod warunkiem, aby zwiedzający zachował bezpośredni kontakt z obiektem, mógł go nawet dotknąć (te eksponaty, co do których jest to możliwe). Poprzez odpowiednią narrację muzealną należy osadzać opisywane przedmioty w zrozumiałych kontekstach. Zbudować na tej podstawie spójną opowieść o prezentowanym, minionym fragmencie historii. Jest to niewątpliwie najtrudniejsza część muzealnego przekazu, aby obiekt nie był tylko „zimnym” przedmiotem, jednakże mając to wszystko na uwadze można szukać optymalnych rozwiązań i wprowadzać nowe pomysły narracyjno-ekspozycyjne.

Nie mniej ważne w kontekście kultury materialnej będzie utrzymanie zbiorów w należyтым stanie, dlatego należy **rozwijać pracownię stolarsko-renowatorską** i wzbogacać ją o coraz nowocześniejsze maszyny i urządzenia oraz dbać o przygotowanie odpowiednich, wykwalifikowanych specjalistów – renowatorów i konserwatorów.

Wybiegając poza perspektywę pięcioletnią, wobec panujących obecnie trendów w muzealnictwie i dążności do harmonii między przestrzenią architektoniczną i historyczną, a obiektami muzealnymi, może dojść do wyprowadzenia z parteru Domu Zakonnego stałej wystawy kultury materialnej Kaszubów Bytowskich i zastąpienia jej rozwiązaniami, jakie najczęściej obserwuje się w muzeach typu pałacowego. W związku z tym muzeum powinno być otwarte na **inicjatywy związane z pozyskaniem nowych budynków na cele ekspozycyjne**, ale też zabiegać o nowe, stworzone specjalnie na te cele.

2. „Współczesna sztuka ludowa Kaszub i Pomorza”

Muzeum systematycznie od początku istnienia rozwija kolekcję współczesnej sztuki ludowej. W tej chwili liczy ona około 1400 obiektów. Na ekspozycji stałej pokazanych jest ponad 500 prac powstałych w latach 70., aż do dziś. **Tak znacząca kolekcja będzie rozwijana.** To unikalne zjawisko, jakim jest dziś amatorska twórczość inspirowana dawną sztuką ludową i rzemiosłem artystycznym, będzie gruntownie dokumentowana. Koniecznym jest publikowanie nie tylko katalogów zbiorów i wyników badań na ten temat, ale także digitalizacja kolekcji i udostępnianie jej on-line. Równie ważnym zadaniem na nadchodzące pięć lat będzie **utrzymanie stałego kontaktu z twórcami ludowymi i rejestracja wszelkich zjawisk** zachodzących w sferze sztuki nieprofesjonalnej. Zjawisko to, bardzo różnie nazywane na całym świecie – czasem określane sztuką art-brut, sztuką ITE, sztuką postludową, „trudną do nazwania”, itd., pełni obecnie znaczącą rolę we współczesności, bowiem nie tylko pozwala budować tożsamość lokalną, ale jest wyrazem „zakotwiczenia” w płynnej i hybrydalnej współczesności. Nadto, czasem w sztuce tej pojawiają się oddolnie i spontanicznie zjawiska, które, przy zacieraniu różnic między sztuką akademicką i „inną”, wydają się mieć duży wpływ na sztukę o ogóle. To właśnie w tym obszarze szuka się obecnie nowości i sposobów zdefiniowania sztuki jako takiej. Zaznaczyć trzeba, że posiadana kolekcja jest jedną z większych na Pomorzu, jeśli nie największą.

Ze względu na to, że Muzeum Zachodniokaszubskie w Bytowie położone jest na pograniczu etniczno-kulturowym, możemy rejestrować zjawiska nowej tradycji i nowe rozumienie, czym jest twórczość i jaka ona jest formalnie, estetycznie, etycznie i socjologiczne.

Bardzo ważne będzie utrzymanie stałego kontaktu z twórcami. I tymi, których muzeum „odkryje”, i tymi, z którymi utrzymuje znajomość od wielu, czasem kilkudziesięciu lat. Powinnością muzeum wydaje się także wsparcie duchowe i nie pozostawianie artystów samym sobie, szczególnie wtedy, kiedy tracą bliskich i stają się ze względu na podeszły wiek samotnymi i wykluczonymi społecznie, dlatego w ramach możliwości należy przeciwdziałać ich wykluczeniu.

Należy dodać, że w haśle „Współczesna sztuka ludowa Kaszub i Pomorza”, rozumianym jako jeden z kierunków rozwoju i działań muzeum, zawiera się także pewien pomysł, który być może **wykraczać poza perspektywę pięciu lat**, jednak pomysł ten wydaje się na tyle ważnym dla przyszłego rozwoju muzeum, że warto dążyć do jego realizacji. Idealnym rozwiązaniem, co nakreślone jest częściowo wyżej, jest spowodowanie, aby Dom Zakonny – gotycka część zamku – utrzymana była, przynajmniej w przybliżeniu, w „stylu epoki”. Oznaczałoby to wyprowadzenie stąd ekspozycji stałej, poświęconej współczesnej sztuce ludowej i urządzenie powiększonej wystawy w przestrzeniach (znacznie już przebudowanych i pozbawionych stylu historycznego), w których obecnie mieści się Biblioteka Miejska. Istnieje uzasadnione przypuszczenie, że z chwilą planowanego do wybudowania nowego Domu Kultury w Bytowie, biblioteka przeniesie się w inne miejsce – kilka lat temu nową siedzibę znalazła Biblioteka Pedagogiczna, a pozostawione przez nią pomieszczenia udało się przejąć muzeum i urządzić w nich stałą ekspozycję poświęconą twórczości Józefa Chełmowskiego.

3. „Etnodizajn”

W tym nurcie działalności, pod którym rozumiem wszelkie **nowoczesne przejawy zdobnictwa i rzemiosła regionalnego w kulturze masowej i popularnej**, w tym sztuki użytkowej i przedmiotów codziennego użytku inspirowanych tak czy inaczej rozumianą tradycją. W zakres tego pojęcia wchodzi także nowe oddolne zjawiska w kulturze popularnej, będące własną wersją kultury społeczności lokalnych. Zadaniem dla muzeum byłoby dokumentowanie, opisywanie i publikowanie tychże zjawisk, a także szeroka prezentacja w postaci wystaw i stworzenie muzealnej kolekcji. To ostatnie zadanie jest niezwykle trudne i odpowiedzialne, bowiem bez odpowiedniego dystansu czasowego gromadzenie tego rodzaju zbiorów wymaga wyjątkowej intuicji kustosa. Nasze muzeum, mając to na uwadze, skoncentruje się przede wszystkim na zjawiskach akceptowanych w kulturze, w której te zjawiska mają miejsce. Innymi słowy, aby nie oderwać się od rzeczywistości i nie popaść w banał, nie będziemy gromadzić masowo produkowanych przedmiotów (np. długopisów z motywami haftu kaszubskiego i innych podobnych), które nie mają zakorzenienia w lokalnej kulturze i przez tę kulturę nie są uznawane jako „własne”, z przypisanymi im kulturowymi kontekstami. Dlatego, z jednej strony kolekcja etnodizajnu powinna się składać z **przedmiotów wytwarzanych w lokalnych społecznościach**, akceptowanych w tychże społecznościach i postrzeganych jako „tradycyjne” i „ludowe”. Chodzi o to, aby dokumentować **aktualne przejawy kultury**, które nie pochodzą bezpośrednio z kultury masowej, oczywiście uwzględniając wpływy i przetworzenia. Z drugiej strony, powinno się dokumentować produkcję rozbudowanej na bytowszczyźnie sieci pracowni wytwarzających regionalne naczynia, elementy stroju kaszubskiego i inne przedmioty służące podkreśleniu odrębności etnicznej (np. krawaty z kaszubskim zdobnictwem), nie tylko dla turystów, ale także, a może przede wszystkim dla mieszkańców Kaszub.

Wracając do wystawiennictwa, od 2015 roku w Zagrodzie Styp-Rekowskich w Płotowie trwa już taka działalność – odbyły się tam 4 wystawy o tej tematyce i planowane są następne. Zajęcie się problematyką etnodizajnu otwiera ponadto pole do badań nad współczesnym obrazem kaszubskiej kultury, w której niektóre przetworzone elementy wywiedzione z regionalnego dziedzictwa pełnią funkcję **znaków tożsamości i identyfikacji etnicznej**. Etnodizajn jest w wielu punktach zbieżny ze sztuką ludową – z tą różnicą, że ten pierwszy obszar zainteresowań dotyczy w większym stopniu produkcji rzemieślniczej i fabrycznej oraz firmowanej przez dyplomowanych artystów lub rzemieślników i producentów, którymi rządzi kapitalistyczna zasada maksymalizacji zysków oraz trendy panujące aktualnie w kulturze (moda). Planuje się gromadzenie w muzeum artefaktów z tym związanych, opierając się na wiedzy i intuicji kustoszy gromadzących kolekcję.

4. „Granica i wielokulturowość”

Strategia działania muzeum w tym zakresie i wizja na przyszłość rozwoju instytucji, zawierająca się w powyższym sformułowaniu, dotyczy zarówno konkretnych działań i przedsięwzięć, jak też przedmiotów/obiektów oraz samej narracji historycznej. Innymi słowy, hasło to ma to wymiar tak fizyczny, jak i świadomościowo-mentalny.

W wymiarze fizycznym Ziemia Bytowska praktycznie od zawsze leżała na terenach pogranicza, począwszy od państwa krzyżackiego, poprzez władztwo Gryfitów, a kończąc na pograniczu polsko-niemieckim w dwudziestolecie międzywojennym. Pogranicza etniczno-językowo-kulturowe charakteryzują się pewnymi specyficznymi cechami, pewnym wymieszaniem czy też ścieraniem się kultur – wielokulturowością właśnie, rozumianą jako koegzystencja różnych

żywołów na jednym terenie. Działania muzeum w tym zakresie będą oparte o fizyczną „odwieczną” granicę przebiegającą nieopodal oddziału terenowego w Płotowie – kontynuowane będą **działania naukowe i edukacyjne przybliżające specyfikę pogranicza** i odtwarzające pamięć historyczną oraz aspekty życia codziennego na tym terenie; przybliżana działalność patriotyczna rodzin kaszubskich m.in. Styp-Rekowskich, Werrów i in., na styku kultury polskiej i niemieckiej oraz na styku państwowości obydwu narodów. W Zagrodzie Styp-Rekowskich istnieje stała ekspozycja poświęcona rodzinie Styp-Rekowskich i historii Płotowa. W Muzeum Szkoły Polskiej istnieje izba lekcyjna z lat 20. XX w. i wystawa poświęcona Związkowi Polaków w Niemczech, gdzie prowadzi się od wielu lat narrację o granicy i wielokulturowości, przybliżając problemy polskiej/słowiańskiej mniejszości w Niemczech.

W sensie mentalnym (świadomościowym) hasło „Granica i wielokulturowość” to nie tylko fizyczny podział administracyjny, ale też kierunek działania muzeum na przyszłość w stronę narracji/opowieści na temat różnych kultur i osobliwości Kaszub i Pomorza. To narracja o granicy „fantomowej”, a więc zapisanej, jak treści folkloru, w świadomości społeczności lokalnej. To także opowieść o wielu koegzystujących na tym terenie grupach ludzkich wywodzących się z różnych miejsc geograficznych, przenikaniu się tych kultur, uwarunkowaniach związanych z państwem krzyżackim, księstwem Gryfitów, Polską, Brandenburgią, Pomorzem Gdańskim, Pomorzem Zachodnim. To także problemy na styku wyznań – katolickiego i protestanckiego. Konieczna jest **praca nad rozszerzeniem narracji na ekspozycjach muzealnych o szerszy kontekst i wątki**, obejmujące także np. kulturę dawnych mieszkańców Ziemi Bytowskiej pochodzenia żydowskiego. Jednocześnie należałoby opowiedzieć o wielokulturowości Bytowa poszerzyć o współczesność.

Pod hasłem „Granica i wielokulturowość” rozumiem także to, co dzieje się od wielu lat w muzeum, z zatem zacieśnianie **współpracy z mniejszościami narodowymi** (w obecnej sytuacji szczególnie z mniejszością Ukraińską), publikowanie tekstów o tej problematyce na łamach „Naszego Pomorza”, zbieranie materiału pamiątkarskiego, urządzenie wystaw na ten temat, działalność edukacyjna oraz konferencje naukowe. Wielokulturowość, jako zjawisko i proces, jest stale obecna w bytowskim społeczeństwie poprzez różne pochodzenie znaczącej części mieszkańców. W tym kontekście ważne jest również dla muzeum dalsze rozwijanie pokażnej kolekcji artefaktów związanych z ludnością Ukraińską, przybyłą tutaj w ramach akcji „Wisła”, a także gromadzenie wszelkich materiałów związanych z ludnością żydowską.

W głównej siedzibie muzeum na ekspozycjach pierwszego piętra Domu Zakonnego pokazane są pewne aspekty zawierające się w hasle „Granica i wielokulturowość”, choć nie wszystkie. W 2021 roku muzeum otworzyło długo przygotowywaną wystawę stałą pt. „Bytów. Miasto wielu kultur”, zlokalizowaną na II piętrze Domu Zakonnego. Był to jeden z pierwszych kroków zmierzających do **stworzenia narracji o wielokulturowości** ziemi bytowskiej w postaci stałej wystawy, a w przyszłości stworzenia opowieści muzealnej znacznie rozszerzonej, obejmującej całe Pomorze. Obecne warunki lokalowe muzeum (sala o powierzchni zaledwie około 50 m²), nie pozwalają na rozszerzoną narrację, jednakże należy mieć na uwadze potencjalną szansę powiększenia przestrzeni wystawienniczej muzeum wobec realnych planów Gminy Bytów zmierzających do budowy nowego Domu Kultury w Bytowie i przeniesienia tam Biblioteki Miejskiej, co spowoduje możliwość przejścia przez muzeum wschodniego skrzydła zamku. Obok wystaw czasowych i działalności edukacyjnej, która uwzględnia te wątki, wydaje się koniecznym, aby w perspektywie kilkuletniej urządzić inną, osobną i znacznie większą stałą ekspozycję muzealną. Ponieważ w chwili obecnej nie ma możliwości precyzyjnego określenia, czy przejście przez muzeum pomieszczeń po Bibliotece Miejskiej nastąpi w ciągu kolejnych pięciu

lat, jednakże należy podejmować wszelkie kroki, aby ten pomysł rozwojowy muzeum zrealizować.

W haśle „Granica i wielokulturowość” zawiera się także, o czym wspomniałem, a co należy szczególnie podkreślić – **działalność patriotyczna Polaków** mieszkających na terenie pogranicza etniczno-kulturowego i językowego, w tym polskie szkolnictwo w Niemczech i funkcjonowanie, powstałego w 1922 roku, Związku Polaków w Niemczech. Od 1979 roku w Płotowie działa Muzeum Szkoły Polskiej z ekspozycją poświęconą ZPwN i szkolnictwu polskiemu oraz zrekonstruowana izba szkolna z okresu międzywojennego. Miejsce to pełni ogromną rolę historyczną, edukacyjną i patriotyczną. Nieco zapomniane, niedoceniane i funkcjonujące „gdzieś na uboczu”. Przyszłe działania muzeum muszą to zmienić. Należy jeszcze intensywniej działać na rzecz propagowania idei, które przekazuje Muzeum Szkoły Polskiej. **Zwiększyć ilość konferencji, spotkań, debat na tematy związane zarówno ze Związkiem Polaków w Niemczech, jak i z polskim szkolnictwem.** Propagować i uświadaczać, czym był znak Rodła i jakie ma znaczenie dla pokoleń współczesnych. Zwiększyć nakłady i same wydawnictwa, które odnoszą się do tego tematu. Chcę podkreślić, że nie ma w województwie pomorskim drugiego takiego miejsca. Placówki upamiętniające ZPwN i polskie szkolnictwo o zbliżonym profilu znajdują się na Warmii i Krajnie, np. w Zakrzewie, gdzie istnieje Muzeum Idei Rodła.

Nieopodal Muzeum Szkoły Polskiej znajduje się kolejny oddział terenowy muzeum – Zagroda Styp-Rekowskich, otwarta w 2015 roku, gdzie na terenie 28-arowym w zrewitalizowanym budynku gospodarczym prowadzona jest działalność edukacyjna, wystawiennicza i animacyjna. Do naszych czasów nie przetrwał budynek zwany „dworkiem Styp”, w którym rodzina Styp-Rekowskich miała swe rodowe gniazdo. To właśnie tam koncentrowała się działalność narodowa Polaków zamieszkujących przygraniczne tereny w okresie międzywojennym. **Odbudowanie „dworku Styp”** i stworzenie spójnej, całościowej koncepcji działalności, zarówno Muzeum Szkoły Polskiej, jak i Zagrody Styp-Rekowskich, byłoby aktem sprawiedliwości dziejowej. Już od kilku lat prowadzone są rozmowy na temat odbudowy dworku. Ostatnio plan powstania tego budynku nabiera realnego kształtu i istnieje duża szansa, że podjęcie zintensyfikowanych działań w tym kierunku doprowadzi do sukcesu. W najbliższym czasie należy zlecić **wykonanie projektu architektonicznego dworku, wraz z kosztorysem.** Już w chwili obecnej przygotowywana jest merytoryczna koncepcja obejmująca całościowo sposób i zasady funkcjonowania Muzeum Szkoły Polskiej i Zagrody Styp-Rekowskich, co będzie punktem wyjścia do działań na rzecz szybkiej odbudowy dworku i **nadania całemu oddziałowi terenowemu w Płotowie nowej jakości.** Muzeum uzyskałoby dzięki temu możliwość jeszcze szerszego działania na rzecz popularyzacji skomplikowanej historii tego miejsca i pielęgnowania pamięci o ludziach, którzy tę historię tworzyli.

Nieistniejący obecnie „dworek Styp” powstał najprawdopodobniej pod koniec XVIII w. Architektonicznie budynek nie przypominał dworu w powszechnie przyjętym tego słowa znaczeniu. Był dużym drewnianym domem z werandą. Budynek był jedynym polskim dworem w powiecie bytowskim. Ostatnim jego gospodarzem w czasach przedwojennych był Jan Styp-Rekowski, nazywany przez Niemców „polskim królem” z racji jego aktywnej działalności w Związku Polaków w Niemczech, za co został zesłany do obozu koncentracyjnego w Dachau, gdzie zmarł w 1942 r. Ostatnią lokatorką dworu Styp-Rekowskich w Płotowie była Kazimiera Styp-Rekowska, która zmarła nagle w tymże dworku w 1976 roku w nie do końca jasnych okolicznościach, o czym pisze jej siostra Władysława Knosałowa w książce *Utrwalić pamięć*. Dramatyczny los drewnianego dworku w końcu lat 80., kiedy został rozebrany, przypieczętowała postępująca od początku lat 90. XX w. degradacja dawnego gospodarstwa, trwająca aż do II dekady XXI wieku. Po rewitalizacji w 2014 i 2015 roku budynku gospodarczego, dworek nadal

pozostawał jednak nieodbudowany. Mimo tego odtąd w zagrodzie prowadzi się działalność naukowo-wystawienniczą i edukacyjną, skierowaną do dzieci, młodzieży i studentów z całej Polski oraz do mieszkańców Płotowa i okolicznych miejscowości. Jest to również miejsce spotkań mieszkańców wsi, plenerów artystycznych, imprez plenerowych, debat, konferencji i przeróżnych innych zdarzeń.

Zakłada się, że funkcje i program działania przyszłego muzealnego oddziału w Płotowie musi być postrzegany w szerokim kontekście historyczno-kulturowym i stanowić spójny, uzupełniający się przekaz, składający się z takich elementów składowych jak: a) Zagroda Styp-Rekowskich (dworek i dawny budynek gospodarczy – dziś edukacyjno-wystawienniczy i animacyjny), b) Muzeum Szkoły Polskiej, c) zabytkowy cmentarz i inne nie wymienione miejsca pamięci i walory historyczno-przestrzenne znajdujące się w okolicy, a nie będące w strukturach muzeum.

Wymienione miejsca w założeniu będą prezentowały odrębne, jasne narracje (przekazy), które będą komponowały się w spójną opowieść poprzez zarysowanie poważnych problemów polskiego szkolnictwa mniejszościowego, działalności Związku Polaków w Niemczech, dziejów Płotowa, historii rodu Styp-Rekowskich i innych zasłużonych ludzi pogranicza – aż po mikrohistorie o życiu codziennym i całkiem zwyczajnym życiu na tym terenie od urodzin do śmierci. Dodatkowo w tak ułożonej opowieści należy wykorzystać narracje związane z obiektami terenowymi znajdującymi się poza Zagrodą i Muzeum Szkoły Polskiej. Celem jest uwypuklenie specyfiki, zarówno Płotowa, jak i samego pogranicza – spraw poważnych jak i codziennych, będących elementami życia wspólnoty lokalnej.

Koncepcja zakłada, że **po wybudowaniu dworku Styp**, jedną z możliwych nazw płotowskiego oddziału terenowego mogłaby być: „Muzeum Kaszubskiego Pogranicza” lub „Ośrodek Kaszubskiego Pogranicza”, w skład którego wchodziłyby dwie odrębne lokalizacje terenowe: „Muzeum Szkoły Polskiej” oraz pobliska „Zagroda Styp-Rekowskich”.

Koncepcja **wystawiennicza i narracyjna w Muzeum Szkoły Polskiej** pozostanie bez zmian. Będzie to, jak dotychczas, opowieść o Związku Polaków w Niemczech, o szkolnictwie polskim w Niemczech, z bardzo mocno podkreślonym wątkiem martyrologicznym. Dopełnienie stanowić będzie rekonstrukcja izby szkolnej z okresu międzywojennego.

W Zagrodzie Styp-Rekowskich, w zrewitalizowanym w 2015 roku budynku gospodarczym powinna być natomiast urządzona **jedna ekspozycja prezentująca problemy pogranicza kulturowego, politycznego, językowego i etnicznego**. Planuje się: ukazanie funkcjonowania granic w różnych epokach (średniowiecze, Krzyżacy, Księstwo Pomorskie, diecezje, prowincje, województwa); znaczenie granic i wpływ na sytuację i relacje kulturowe, gospodarcze, społeczne itp., szczególnie w okresie międzywojennym; pokazanie materialnych świadectw granicy zachowanych w przestrzeni; rozwinięcie problematyki granic fantomowych (zapisanych w świadomości); itp.

W odbudowanym dworku, po odtworzeniu układu architektonicznego budynku, możliwym i wskazanym byłoby odtworzenie (na ile to możliwe) gabinetu pracy Jana Styp-Rekowskiego (działacza ZPwN w okresie międzywojennym). W pozostałych pomieszczeniach na parterze budynku proponowane jest urządzenie ekspozycji pod roboczym tytułem **„Rytmy życia pogranicza” lub „Ludzie i życie pogranicza”**. Wystawa miałaby w zamyśle opowiadać nie tylko o rodzie Styp-Rekowskich, ale i o innych ważnych i zasłużonych ludziach pogranicza, także m.in. o optacji i problemach przemieszczania się ludności. Ta część narracji traktowanej jako spójna całość z opowieścią w Muzeum Szkoły Polskiej i wystawą w budynku gospodarczym w Zagrodzie, miałaby dotyczyć w dużej mierze dokumentacji życia codziennego, historii rodzin-

nych (mikrohistorii osobistych), zabaw, świąt, spotkań towarzyskich, pracy, przemytu towarów przez granicę, itp., czyli wszelkich możliwych aspektów funkcjonowania społeczności w danym czasie historycznym i uwarunkowaniach społeczno-politycznych i kulturowych.

5. „Nowa muzyka, film i literatura kaszubska”

Muzeum Zachodniokaszubskie w Bytowie jest jednym z niewielu muzeów na Pomorzu, obok wiodącej instytucji – Muzeum Piśmiennictwa i Muzyki Kaszubsko-Pomorskiej w Wejherowie – które zajmuje się działalnością związaną z **muzyką regionalną**. W 2009 roku nasze muzeum pozyskało z IS PAN w Warszawie materiał źródłowy w postaci kilkuset nagrań pieśni zebranych w latach 50. na Kaszubach i wydało ten zasób na płycie, aby wprowadzić do obiegu nowy, świeży repertuar do współczesnych interpretacji. Od roku 2010 muzeum organizuje festiwal pod nazwą *Cassubia Cantat*, którego efektem jest do tej pory 11 płyt ze współczesnymi interpretacjami dawnych, zapomnianych pieśni. Działalność popularyzatorską na rzecz muzyki z ludowymi korzeniami oraz jednocześnie naukowe badanie i rejestrowanie współczesnych przejawów związanych z muzyką, należy utrzymać i rozwijać. Od kilku lat w muzeum organizowane są spotkania (wspólnie z teatrem KANA ze Szczecina), poświęcone śpiewom „pustonocnym”, a ostatnio także śpiewom towarzyszącym obrzędowości dorocznej i rodzinnej. Takie działania poszerzają kontekst tej muzealnej działalności i przyczyniają się do **zwiększenia zarówno publikowanych, analitycznych tekstów naukowych**, baz danych o muzyce oraz spotkań, dyskusji i konferencji na ten temat. Istotne jest też zacieśnianie istniejącej już współpracy na polu muzycznym ze środowiskiem muzyków, co często owocuje pewnymi udanymi **eksperymentami muzycznymi**, np. dedykowaną muzyką skomponowaną przez znanego muzyka jazzowego Olo Walickiego specjalnie do ekspozycji stałej poświęconej twórczości Józefa Chełmowskiego, czy też „oprowadzaniem muzyką” (swoistego performansu) w wykonaniu kompozytora i muzyka Mikołaja Trzaski. Zaangażowanie muzeum w sprawy związane z muzyką spowodowało także, że pracownicy merytoryczni **uczestniczą jako eksperci** w jury festiwali i przeglądów muzycznych, np. w festiwalu Pomerania Cantat, organizowanym przez Muzeum Wsi Słowińskiej w Klukach i Muzeum Wsi Pomorskiej w Swołowie. Tę działalność należy **kontynuować i rozwijać**.

Nie mniej ważnym elementem działania w ciągu najbliższych pięciu lat będzie rozwijanie **zainteresowań filmem**. Muzeum w roku 2021 było producentem pełnometrażowego filmu, pt. „Tajemnice Świata Światów. Opowieści o Józefie Chełmowskim”, w reżyserii Andrzeja Dudzińskiego. Dzięki takim przedsięwzięciom muzeum ma szansę wyjść poza lokalne, regionalne działania i zaistnieć w dużo szerszym kontekście kulturowym. Oczywiście, tak duże i skomplikowane przedsięwzięcia wymagają znacznych środków finansowych, o które należy walczyć i próbować pozyskiwać je z różnych źródeł. Mimo tego współpraca z Andrzejem Dudzińskim nie była okazjonalna. Już po skończeniu pracy nad wspomnianym filmem, muzeum zleciło cykl pięciu krótszych form promujących twórczość Chełmowskiego. Produkcje te sukcesywnie publikowane są na własnym kanale muzealnym You Tube, na którym znajdują się nie tylko filmy zlecone, ale także stworzone we własnym zakresie, obejmujące bardzo szeroką problematykę dotyczącą historii, zbiorów, folkloru, obrzędowości i muzealnych wydarzeń. Powinno się dążyć do polepszenia bazy technicznej służącej do produkcji filmowej (w 2023 złożono wniosek do MKiDN o dofinansowanie powstania „studia filmowego” w muzeum).

W planach na najbliższe lata jest powołanie **międzynarodowego festiwalu filmowego** pod roboczą nazwą „Now”. Jest to idea, nad którą dyskutuje się w muzeum od dłuższego czasu – plany pokrzyżowała nieco pandemia. Festiwal, o którym mowa, byłby przeglądem filmów antropologicznych (etnograficznych) z jednym zastrzeżeniem: skupiałby się tylko na teraźniejszości, na opisywaniu i pokazywaniu świata „tu i teraz” – dlatego angielski termin „Now”. Takie

założenie stworzyłoby możliwość uczestnictwa w festiwalu praktycznie każdemu, kto ma telefon komórkowy i kamerę, a przy tym chciałby się czymś podzielić ze światem. Mogłaby tym sposobem powstać interesująca kronika współczesności.

Literatura kaszubska, to kolejny obszar działania i zainteresowań. Od 22 lat współorganizowana jest przez muzeum, wspólnie z Akademią Pomorską w Słupsku, literaturoznawcza konferencja kaszuboznawcza, rocznie poświęcona innemu tematowi. Materiały pokonferencyjne są publikowane w „Naszym Pomorzu”. Należy nadal utrzymać tego rodzaju naukowe wydarzenie. Dodatkowo, w Płotowie organizowane są „spotkania z literaturą kaszubską”, na których znani już prozaicy i poeci, ale także początkujący, prezentują swój dorobek twórczy. Wspomnieć też trzeba, że muzeum rozpoczęło w 2022 roku wspólnie z Instytutem Kaszubskim w Gdańsku wydawanie książek dotyczących zagadnień literaturoznawczych – ukazała się już pierwsza z cyklu: Bożena Ugowska, *Detal i panorama – o twórczości kaszubskiej Stanisława Pestki*, seria: „Studia z dziejów literatury i kultury Kaszub i Pomorza”, T. I. Gdańsk-Bytów 2022, ss. 423. Planowane są następne. Tę współpracę należy **zacieśniać i kontynuować wspólną działalność wydawniczą**, która niewątpliwie podnosi rangę i prestiż muzeum.

6. „Cyfrowe muzeum”

O nowoczesnej przyszłości bytowskiego muzeum nie można mówić bez uwzględnienia cyfryzacji zbiorów. W ciągu nadchodzących lat będą kontynuowane wieloletnie działania nad digitalizacją i otagowaniem zgromadzonych w muzeum kilkudziesięciu tysięcy negatywów fotograficznych z lat 50., 60. i 70., obrazujących w szerokim zakresie życie Bytowa w tamtym czasie, głównie państwowe uroczystości i powojenny rozwój architektoniczny. Działania te od kilku lat wykonywane są na specjalnie zakupionym sprzęcie, na stworzonym do tego celu stanowisku w dziale artystyczno-historycznym. Zostanie stworzona ogólnodostępna baza fotografii na muzealnej stronie internetowej. Planowane jest także **opublikowanie wybranych kolekcji** – w pierwszym rzędzie całości zbiorów sztuki Józefa Chełmowskiego zgromadzonych w muzeum. W następnej kolejności – **kolekcji malarstwa na szkle oraz rzeźby**.

Z pewnością podjęte zostaną działania w kierunku zakupu skanera 3D i publikacji ciekawszych kolekcji muzealnych w technice trójwymiarowej.

III. ROZWINIĘCIE NAJISTOTNIEJSZYCH LINII ROZWOJOWYCH MUZEUM

Główne, strategiczne linie rozwojowe muzeum będą realizowane równolegle z innymi, merytorycznymi działaniami szczegółowymi, których zakres określa *Ustawa o muzeach* i statut muzeum oraz inne przepisy, na podstawie których oparta jest działalność instytucji:

Działania w zakresie zarządzania: administracyjno-organizacyjno-prawnym i finansowym

- Maksymalizacja wysiłku w celu pozyskiwania: pozabudżetowych środków finansowych; odpowiedniej dotacji podmiotowej; środków inwestycyjnych; dodatkowych podmiotowych środków finansowych.

- Przemysłane i racjonalne konstruowanie budżetu zadaniowego. Dbałość o zrównoważoną konstrukcję budżetu zadaniowego, w którym zadania podstawowe oraz wszelkie inne będą realizowane w sposób racjonalny, gwarantujący aktywność muzeum w jak najszerszych obszarach działalności. Przy obecnej dotacji budżetowej z Samorządu Województwa Pomorskiego możliwa jest realizacja zadań statutowych, zwłaszcza, że przychody własne muzeum wynoszą około 20-22 % ogólnej dotacji. Z dotacji w całości finansowane są wynagrodzenia, składki ZUS, zakup materiałów, energii, usług obcych i świadczeń dla pracowników oraz część kosztów dostawy energii i obsługi dyżurki p-poż. i SSWiN, a także szkoleń. Utrzymanie takich proporcji finansowania będzie niezwykle istotne. Ale zwiększenie przychodów własnych (przy ewentualnym zwiększeniu dotacji podmiotowej), pozwoli na wydatkowanie większych środków na infrastrukturę, zakupy muzealiów czy druk publikacji.
- Dalsza systematyczna dbałość o przestrzeganie wszelkich procedur związanych z gospodarką finansową. Od 2014 roku wszelkie audyty i kontrole nie wykazywały rażących uchybień.
- Dbałość o procedury archiwizowania dokumentów, ochronę zbiorów i mienia muzeum oraz przetwarzania danych osobowych.
- Utrzymanie obsługi prawnej i bezpieczeństwa elektronicznego przez odpowiednich specjalistów.
- Dbałość o procedury dotyczące jakości zarządzania i pogłębianie demokratyzacji zarządzania, poprzez nadanie jeszcze większej samodzielności i rangi kadrze zarządzającej, co wiąże się także ze zwiększeniem odpowiedzialności kierowników działów.

Działania w zakresie personaliów

- Konieczność rozwoju kadry merytorycznej. W ciągu ostatnich lat muzeum zostało wzmocnione pod względem merytorycznym, co pozwoliło na rozwinięcie pewnych działań, które z braku odpowiednich zasobów ludzkich, nie były wcześniej realizowane w sposób, w jaki należałoby tego oczekiwać, m.in. polepszyła się znacząco działalność edukacyjna i naukowa w instytucji. Mimo tego nadal trzeba zauważyć braki kadrowe, zarówno w pionie obsługi, jak i merytorycznym. Wynika to z faktu „nie nadążania” muzeum za zmianami. W ciągu ostatnich ośmiu lat muzeum otworzyło nowy oddział terenowy w Płotowie, natomiast w siedzibie głównej otwarto dwie nowe ekspozycje stałe w całkowicie nowych przestrzeniach, pozyskano też nową przestrzeń w **postaci górnych kondygnacji Baszty Końskiej**, która wcześniej nie należała do muzeum. Nowe ekspozycje i dodatkowy metraż wymaga stałego nadzoru opiekunów ekspozycji. Nadto, obsługę trzeba zapewnić też w oddziałach terenowych: w Muzeum Szkoły Polskiej, Zagrodzie Styp-Rekowskich i Gotyckiej Wierzy Świętej Katarzyny. Wraz z fizycznym rozrostem muzeum zwiększa się także ilość zadań dla pracowników merytorycznych. W ciągu najbliższych lat prowadzone będą działania, aby **ustabilizować załogę muzealną na optymalnym poziomie odpowiadającym rzeczywistym potrzebom**.
- Planując pewne rozwiązania w tym względzie, wydaje się koniecznym zatrudnienie przynajmniej **dwóch osób obsługi i dwóch pracowników merytorycznych**. Szczególnie palącym problemem wymagającym natychmiastowego działania jest zatrudnienie osoby o odpowiednich kwalifikacjach, która przejmie pewne obowiązki wykonywane przez kustoszy i innych specjalistów w muzeum, które nie są zgodne ani z ich zainteresowaniami, ani też z wykształceniem i umiejętnościami. Chodzi o pełnienie obowią-

ków **pełnomocnika do spraw obronności, pełnomocnika do spraw informacji niejawnej**. Jest to problem pilny. W bardzo bliskiej perspektywie czasowej konieczne jest też oddanie w ręce specjalisty zadań oraz spraw związanych z **bezpieczeństwem p-poż., BHP**.

- Konieczność zwiększenia obsady muzeum w perspektywie pięcioletniej wiąże się także z założeniem, że dojdzie do przejęcia przez muzeum części pomieszczeń wschodniego skrzydła zamku, co musi skutkować zapewnieniem odpowiedniej obsługi nowych przestrzeni muzeum, w tym opieki i dozoru merytorycznego.
- Wdrażana jest od dawna w muzeum polityka w zakresie **podnoszenia kwalifikacji** przez pracowników. Polega na zachęcaniu ich do podnoszenia wykształcenia, podejmowania studiów podyplomowych, uzyskiwania tytułów naukowych, brania udziału w kursach i szkoleniach zewnętrznych. Ten **kierunek będzie utrzymany**. Wszyscy pracownicy merytoryczni w poszczególnych działach mają ukończone studia podyplomowe, w instytucji pracują dwie osoby posiadające doktoraty i najwyższy w muzealnictwie tytuł kustosa dyplomowanego. Kolejne osoby są w trakcie planów zmierzających do realizacji ambitnych planów naukowych. Rolą muzeum jest, w mojej ocenie, jak największa pomoc w tym względzie.

Działania w zakresie wystawiennictwa i infrastruktury

- Wystawiennictwo należy do filarów działalności muzeum, dlatego też w nadchodzącym okresie nadal należy dbać o **należyty poziom, estetykę i wymiar informacyjny wystaw stałych**, zwracając szczególną uwagę na przekaz skierowany ku publiczności. Należy dołożyć wszelkich starań i dążyć do tego, aby każda ekspozycja stała była zaostrzona w „**dobrą**” **oprawę informacyjną**; „dobra” informacja to znaczy pozbawiona nadmiaru faktów (które, np. w dobie współczesnej mogą być pogłębiane poprzez Internet). Każda ekspozycja muzealna powinna być dziełem sztuki samym w sobie, a jej zwiedzanie przynosić nie tylko wiedzę, refleksje, ale i przyjemność. Dotyczy to także wystaw czasowych. Należy utrzymać planowanie tych ekspozycji z wyprzedzeniem na okres co najmniej jednego roku. Urządzać **wystawy różnorodne, raczej unikać gotowych ekspozycji oferowanych na wolnym rynku**, ale zamiast tego skupić się na wystawach autorskich, mających źródło w muzeum, będących efektem twórczej pracy kustoszy zaangażowanych we współpracę z innymi muzeami i instytucjami. Dobre praktyki w tym względzie już w muzeum istnieją. Muzeum (a personalnie kustosze) dwukrotnie otrzymało Pomorską Nagrodę Muzealną w roku 2021 i 2022 za nową ekspozycję stałą oraz za czasową („Józef Chełmowski. Portret artysty i człowieka”; „Od obrzędu do estrady. Diabelskie skrzypce w przestrzeni kulturowej Polski”). Ważnym jest także, obok wspomnianych wyżej warunków i wymagań wystawienniczych, aby muzeum w tej materii pełniło służebną rolę wobec społeczności lokalnej. Dlatego też przy organizowaniu wystaw pokazujących różne **aspekty życia społeczności lokalnej** i samych twórców, profesjonalnych lub amatorów, powinno się zasadniczo rozluźnić nałożone rygory utrzymania pewnego poziomu, czy to sztuki, czy też innych dziedzin mogących stanowić przedmiot ekspozycji. Muzeum jest osadzone w lokalnym kontekście kulturowym i funkcjonuje w świadomości mieszkańców tej części Kaszub jako miejsce przeznaczone przede wszystkim na promowanie własnej lokalności, w tym indywidualnej twórczości plastycznej, tudzież kolekcjonerstwa. Istnieją inicjatywy, które bezwzględnie powinny być nadal kontynuowane jako przejaw działań i aktywności społeczności lokalnej. Mam na myśli coroczne wystawy pokonkursowe „Twórczości kaszubskiej

dzieci i młodzieży” – pod patronatem Zrzeszenia Kaszubsko-Pomorskiego oraz cykliczną wystawę „Nasze wielkie –małe dzieła”, organizowaną przez Warsztaty Terapii Zajęciowej w Bytowie. Zważywszy na dominujący w muzeum profil kolekcji etnograficznej i zainteresowań badawczych kustoszy, wydaje się wskazane popularyzować na wystawach czasowych kulturę (sztukę, obrzędowość, strój ludowy, itp.) **innych regionów Polski**. W tym zakresie przez kolejne lata muzeum będzie też przykładało dużą rolę do organizowania wystaw czasowych prezentujących własne zbiory w innych muzeach. Nie ograniczając się jedynie do kultury ludowej, **jednocześnie zapraszać będziemy inne muzea, galerie i artystów do prezentacji w naszym muzeum sztuki współczesnej**.

- W ciągu najbliższych lat postępować będzie proces **regotyżacji** pokrzyżackich pomieszczeń reprezentacyjnych na I piętrze Domu Zakonnego. Działania będą zmierzać do wzbogacenia ekspozycji przedmiotami z epoki, głównie oprzemy się na długoterminowych wypożyczeniach, mniej, ze względów finansowych – na zakupach. Proces ten postępuje od 2014 roku, kiedy na I piętrze przestano urządzać wystawy czasowe. Po 2014 roku zbudowane zostały dedykowane gabloty „w stylu gotyckim”, wykonano zdobienia snycerskie w stylu średniowiecznym wokół gablot wnękowych na całym piętrze, zlecono wykonanie kopii stołu refektarzowego według XIX wiecznego projektu Conrada Steinberchta z zamku w Malborku, wypożyczone zostały długoterminowo średniowieczne obiekty z Muzeum Pomorza Środkowego w Słupsku (np. ławy kolatorskie, krucyfiks z XV w.), z Muzeum Narodowego w Szczecinie (miecz bytowskiego kata), zakupiono cyborium i misy norymberskie, zaaranżowano improwizowaną celę pokutną (ciemnicę) dla zakonników łamiących regułę zakonną i wykusz sanitarny z wejściem z refektarza. Niewątpliwie uatrakcyjnia to ekspozycję, która systematycznie wzbogaca się o kolejne atrakcje, ale także o wartość przekazu historycznego. Wznowione zostaną – przerwane wcześniej przez pandemię, a później przez prace budowlane polegające na montażu nowej instalacji p-poż. (od początku 2022 roku) poważne działania zmierzające do ozdobienia sal I piętra **malowidłami w stylu gotyckim**. Propozycja (dokumentacja projektowa) do ewentualnego wykorzystania lub inspiracji została stworzona w 2018 roku przez dr Jowitę Jagłę z Muzeum Mikołaja Kopernika w Malborku. Podjęte zostaną działania w kierunku wykonania **kopii miecza katowskiego**, ponieważ należy spodziewać się momentu, w którym będzie on musiał być zwrócony właścicielowi, muzeum w Szczecinie. W ciągu nadchodzących lat planuje się wykonać **kopię mównicy refektarzowej** na podstawie mównicy posiadanej przez Muzeum Zamkowe w Malborku. Jeśli chodzi o obiekty etnograficzne, to planuje się już w roku bieżącym wykonać **kopię 55-metrowego obrazu wstęgowego** autorstwa Józefa Chełmowskiego, pt. „Panorama Apokalipsy” – ma ona służyć do celów wystawowych na planowanej w 2024 roku wystawie w Muzeum Narodowym w Gdańsku, a także później do wypożyczeń.
- Zostanie zagospodarowana i zaadaptowana do celów ekspozycyjnych **Baszta Końska**, znajdująca się w południowo-zachodnim narożu murów obwodowych zamku, wcześniej, przed rokiem 2023 użytkowana przez Hotel Zamkowy. Obecnie, na podstawie promesy wystawionej przez właściciela obiektu – Gminę Bytów, zostanie przekazana w użytkowanie muzeum i udostępniona zwiedzającym po zakończeniu trwającego w tej części zamku remontu.
- Stała wystawa archeologiczna zostanie **przeniesiona z Gotyckiej Wieży św. Katarzyny** do Baszty Młyńskiej w siedzibie głównej muzeum.

- W Gotyckiej Wieży św. Katarzyny (na Placu Garncarskim w centrum miasta) urządzona zostanie **stała ekspozycja historyczna** poświęcona dziejom nieistniejącej świątyni św. Katarzyny: materialnym świadectwom duchowości dawnych mieszkańców ziemi bytowskiej; historii organizacji życia religijnego, architekturze i sztuce sakralnej; historii idei religijnych. Planowane jest również przywrócenie pomysłu organizowania w tym miejscu kameralnych przedsięwzięć o charakterze popularyzatorsko-naukowym, jak spotkania dyskusyjne, odczyty, kolokwia połączone z prezentacjami. Konieczna jest także zmiana schodów na piątą kondygnację na bardziej funkcjonalne, tzw. zabiegowe.
- Parter ze stałą wystawą etnograficzną jest, jak wspomniałem, jedną z bogatszych na Pomorzu tego typu ekspozycji, wymaga jednak stałego nadzoru i unowocześniania. Kontynuowane będą prace polegające na polepszeniu warunków ekspozycyjnych i przekazu płynącego z wystawy.
- Istnieje także palący problem zbudowania na terenie Zagrody Styp-Rekowskich **magazynu o lekkiej konstrukcji** lub wiaty, służącej do przechowywania podręcznego sprzętu służącego utrzymaniu posesji oraz składowaniu drewna opałowego. Innym problemem infrastrukturalnym płotowskiego oddziału muzeum jest udrożnienie istniejącej, choć nieużytkowanej, około 100-metrowej **drogi gruntowej do pobliskiego jeziora**, co umożliwi zwiedzającym dojście do brzegu, przyczyniając się do podniesienia atrakcyjności turystycznej tego miejsca.
- Równie ważnym działaniem infrastrukturalnym muzeum w ciągu najbliższego czasu będzie spowodowanie, aby władze Gminy Bytów zrewitalizowały istniejący niegdyś **szlak pieszy długości około 500 metrów**, wiodący bezpośrednio z Zagrody Styp-Rekowskich do Muzeum Szkoły Polskiej. Pozwoli to na lepsze skomunikowanie obydwu miejsc, a jednocześnie będzie dodatkową atrakcją turystyczną. Umożliwi pieszą, znacznie krótszą niż obecnie wędrówkę pomiędzy Muzeum Szkoły Polskiej a Zagrodą Styp-Rekowskich.

Działania w zakresie naukowo-badawczym, wydawniczym, popularyzatorskim i edukacyjnym

- Kontynuacja konferencji naukowych: „Kaszuboznawczej” pod przewodnictwem prof. Daniela Kalinowskiego z Zakładu Antropologii Kultury i Badań Kaszubsko-Pomorskich Akademii Pomorskiej w Słupsku i „Jesiennych Warsztatów Antropologicznych” we współpracy z Instytutem Etnologii i Antropologii Kulturowej Uniwersytetu Łódzkiego, pod kierownictwem naukowym prof. Ewy Nowina-Sroczyńskiej.
- **Rozwój badań** nad muzyką kaszubską, pograniczem etniczno-językowym i kulturowym, współczesną sztuką ludową, historią zamku oraz Ziemi Bytowskiej.
- Kontynuacja wydawania rocznika muzealnego pod nazwą „**Nasze Pomorze**” (od 1999 roku – 23 numery do tej pory). Czasopismo należy uznać za swoisty fenomen wydawniczy, powstający w tak niewielkim muzeum z ograniczonymi możliwościami kadrowymi, a jednak czasopisma, które publikuje wiele tekstów naukowców z różnych ośrodków akademickich.
- Publikacja ulotek, folderów, informatorów i innych materiałów popularyzatorskich oraz reklamowych, a także wydawanie wspólnie z **Instytutem Kaszubskim w Gdańsku** innych publikacji naukowych.
- Przykładanie należytej uwagi do tzw. identyfikacji wizualnej.
- Współpraca z innymi muzeami i ośrodkami akademickimi lub innymi organizacjami.

- Utrzymanie i rozwój **działalności edukacyjnej**, ze szczególnym uwzględnieniem głównych linii rozwojowych. Działalność edukacyjna w każdym przypadku, w którym jest to możliwe do zrealizowania, powinna uwzględniać ogólne przyjęte i uniwersalne wartości, jak np. promowanie postaw obywatelskich w naszym europejskim kręgu kulturowym, kierowanie się szacunkiem dla odmienności światopoglądowej i religijnej, minimalizowanie ksenofobii, wyrównywanie szans związanych z płcią i niepełnosprawnością, sprzyjanie integracji wspólnot społecznych, itp. Jest to stale aktualny obowiązek, o którym nie można zapomnieć.

Działania w zakresie archiwaliów, gromadzenia i zabezpieczenia zbiorów

- Rozwijanie archiwów działowych, rejestrujących m.in. materiały dotyczące dziedzictwa niematerialnego, niezwykle ważnego dla misji muzeum.
- Utrzymanie rozwoju kolekcji zabytków kultury materialnej, sztuki ludowej, zabytków historyczno-artystycznych i archeologicznych związanych z Pomorzem i Ziemią Bytowską.
- Rozwój pracowni konserwatorskiej, zapewniającej odpowiednie zabiegi renowatorskie. Koniecznym jest stałe uzupełnianie środków do konserwacji i renowacji oraz sukcesywna wymiana maszyn i urządzeń.
- Zagwarantowanie w corocznym budżecie kwot przeznaczonych na zakup muzealiów. Pozyskiwanie sponsorów, jak również przygotowywanie wniosków do Programów Operacyjnych MKiDN na zakup kolekcji i dzieł.
- Polityka planowania zakupów prowadzona w sposób proporcjonalny, uwzględniający np. wyższe koszty sztuki współczesnej i dawnej niż współczesnej sztuki ludowej.

IV. PODSUMOWANIE

Reasumując, w ciągu najbliższych pięciu lat muzeum planuje w bardziej wyrazisty sposób ukierunkować działalność opisaną w długoterminowych liniach rozwoju. Będą realizowane zadania merytoryczne i infrastrukturalne nakreślone w niniejszej strategii. Te ostatnie stanowią bodaj największe wyzwanie w nadchodzących latach, a wśród nich z pewnością budowa „dworku Styp” i stworzenie tym samym nowej jakości muzealnej w postaci silnego ośrodka kultury w Płotowie. Część zadań związanych z infrastrukturą prawdopodobnie wykracza poza perspektywę czasową nakreśloną w niniejszej strategii, ponieważ ich realizacja uzależniona jest od wielu uwarunkowań, które w chwili obecnej trudno przewidzieć. Na marginesie dodam, że nie można zapomnieć o istnieniu pod Domem Zakonnym gotyckich piwnic, potencjalnie możliwych do wykorzystania przez muzeum. W tym kontekście, w przyszłości muzeum zyskuje jeszcze inne, dodatkowe możliwości rozwoju, zwłaszcza, kiedy myśli się o instytucji w perspektywie następnych dekad.

Natomiast sukces zamierzeń i działań merytorycznych nakreślonych w strategii zależy będzie od codziennej, ciężkiej pracy muzealników, co wiąże się z odpowiednim doбором zaangażowanej i oddanej grupy specjalistów, którzy wykonywany zawód potraktują jak swoistą misję.

dr Tomasz Siemiński